

De Steenuil in Tongeren symbool van wijsheid

Linda Lousbergh, diensthoofd Leefmilieu,
Stad Tongeren, dienst Leefmilieu,
Maastrichterstraat 10, B - 3700 Tongeren,
Paul Denis, Leefmilieu Tongeren,
Clarastraat 35, B - 3700 Tongeren,

De Steenuil is een soort van halfopen kleinschalige cultuurlandschappen zoals die tot voor enkele decennia nog overal in Haspengouw voorkwam. Vooral in de oude hoogstamfruitboomgordel rond de dorpskerken, en in parkgebieden en grote tuinen vindt de Steenuil voedsel (insecten, wormen, amfibieën, kleine knaagdieren en vogeltjes) en broedgelegenheid (holle bomen, oude schuurtjes of andere landgebouwen, tegenwoordig ook nestkasten).

Tongeren heeft de Steenuil als Limburgse soort geadopteerd omdat deze kleine uilensoort hier nog steeds betrekkelijk veel voorkomt, doch in zijn voortbestaan bedreigd wordt net zoals zovele andere dier- en plantensoorten die thuishoren in dit typisch steenuilbiotoop.

Daar de Steenuil een "aajibare soort" is, m.a.w. een soort die de mensen aanspreekt, is het een dankbare soort om als uithangbord te dienen om een breed draagvlak te creëren voor het nemen van maatregelen om zowel deze soort als alle andere soorten die leven in en rond een goed steenuilbiotoop in hun voortbestaan te helpen.

Verwezenlijkingen

In Tongeren werd de Steenuil warm onthaald. Binnen de MINAraad ontstond snel een erg actieve steenuilwerkgroep. Samen met de milieudienst en schepen van leefmilieu werden de acties voor de Steenuil bedacht en uitge-

Foto: Kollin Verlinde

voerd. De stad Tongeren en haar partners dienden zowel in 2008 als in 2009 een biodiversiteitsproject in bij de provincie, waarin zowel terreinacties en monitoring als communicatie opgenomen werd.

Terreinacties

In 2008 liet de MINAraad twintig steenuilenestkasten maken door de leerlingen van de afdelingen hout en metaalbewerking van de VIO Nijverheid. Deze werden in geschikte biotopen in heel groot-Tongeren opgehangen.

Sinds 2008 werkt een landbouwer uit Neerpen mee om een 'habitatboerderij' uit te bouwen. Hier wordt aandacht geschonken aan de leefomgeving van o.a. de Steenuil.

In 2009 werd er een project opgestart door het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, de stad Tongeren, Leefmilieu Tongeren en de provincie Limburg ter bevordering van de hoogstamboomgaarden. Na een oproep aan de bevolking willen heel wat privé-eigenaars een hoogstamboomgaard aanleggen, herstellen of meer ecologisch inrichten met hagen of houtkanten. Op een totale oppervlakte van 12,2 ha worden ongeveer 300 fruitbomen, 1 300 m hagen en 150 m² houtkanten aangeplant. In bestaande boomgaarden wordt onderhoud voorzien.

Communicatie

Sinds 2007 wordt tijdens de Dag van het Park aandacht besteed aan de Steenuil. In 2008

was de Steenuil zelfs de steracteur met geleide wandelingen en vrijlating van gerevalideerde Steenuilen door het Natuurhulpcentrum van Opglabbeek.

In 2008 werd een kunstproject opgestart in samenwerking met de Tongerse Kunstacademie. Vijfenzeventig kinderen van acht tot twaalf jaar maakten kunstwerkjes in hout. Ze werden tijdens de Dag van het Park te Widoorie met veel succes tentoongesteld.

In datzelfde jaar werd er een kunstwedstrijd rond de Steenuil georganiseerd voor volwassenen. Ook de milieuprijs 2008 werd aan deze soort gekoppeld. Een Tongerse bakker maakte chocoladen Steenuilen die aan de laureaten overhandigd werden.

Er werd een speciale stand over de Steenuil gemaakt. Deze werd voorgesteld op een thema-tentoonstelling. Via beeld en geluid werden de vele facetten van het leven van de Steenuil begrijpelijk voorgesteld voor de vele geïnteresseerden. De kunstwerken van de leerlingen van de Tongerse Kunstacademie werden hier ook tentoongesteld.

Een verslag van deze activiteiten, samen met een aantal mooie foto's vind je op de website van leefmilieu Tongeren (www.leefmilieutonteren.be/Map-sitapaginas/Steenuil.html), waar je ook een lesbundel voor scholen vindt.

Monitoring

De evolutie van het aantal Steenuilen in Vlaanderen kan moeilijk ingeschat worden. Na een fikse daling in de jaren tachtig – als gevolg van enkele opeenvolgende strenge winters – werd het aantal Steenuilen in de periode 1985-1988 en de periode 1989-1991 respectievelijk op 2 000 en 2 500-3 000 geschat. Waarschijnlijk is dit echter een forse onderschatting. Recentere tellingen wijzen alleszins op een toename van de soort (Van Nieuwenhuse, 2004).

Dit geldt echter niet voor Limburg, waar de soort tussen de tweede Limburgse atlas perio-

Foto: Paul Denis

de (1989-1992) en de laatste (2000-2002) daalde (Stevens & Gabriëls, 2005).

In 1998 en 1999 werden twee zones in Tongeren in detail gecontroleerd. In deze gebieden werden respectievelijk negenentwintig en eenendertig broedkoppels geteld.

Een methode om betrouwbare trends te bepalen is regelmatige controle (+ ringwerk) van

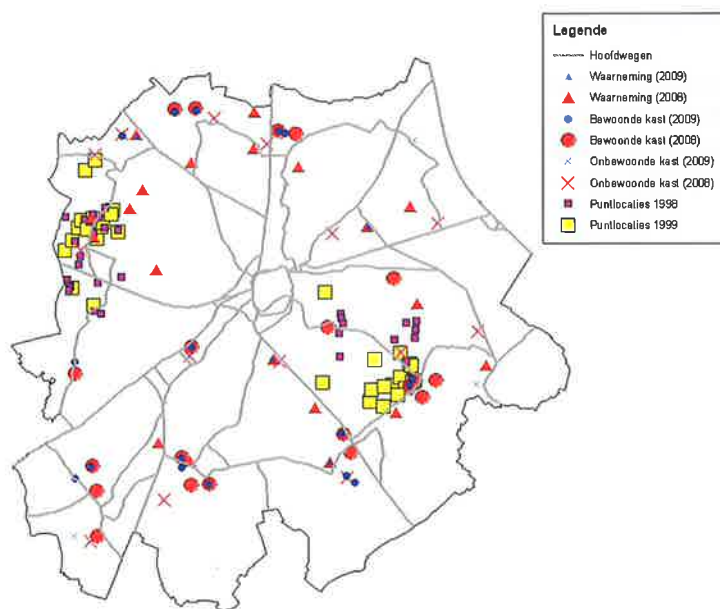
geplaatste nestkasten en eventuele andere gekende broedplaatsen. In Tongeren werd hiermee in 2008 gestart o.l.v. de plaatselijke vogelringgroep. Op deze manier wordt informatie verzameld over het voorkomen, de levenswijze en de voedselkeuzes van de Steenuil in Tongeren. Via een volgehouden controle van de nestkasten kunnen op termijn trends bepaald worden.

De controles toonden dat er in 2008 in twintig van de vijfendertig opgehangen nestkasten jongen gevonden werden. Dat jaar waren er ook twintig waarnemingen van Steenuil op plaatsen waar geen nestkast opgehangen werd (noot: een waarneming kan beschouwd worden als een waarschijnlijk broedgeval). In 2009 waren zeventien van de drieëndertig gecontroleerde kasten bezet. Daarnaast waren er nog vier waarnemingen van Steenuil. Deze gegevens lijken er op te duiden dat de Steenuil in Tongeren stand houdt.

Conclusies

De communicatiecampagne van de stad wordt positief onthaald en lijkt vruchten af te werpen. De talloze bezoekers en deelnemers aan de evenementen rond de Steenuil bewijzen dat de campagnes het publiek bereiken. Deze communicatie dient dus bestendig te worden met regelmatig nieuwe impulsen.

Het plaatsen van nestkasten mag voorlopig, zeker in combinatie met de eerder geplaatste

Figuur 1. Het aantal broedende Steenuilen in Tongeren. Op het kaartje wordt het aantal broedkoppels in 1998 en 1999 gegeven (bron: Natuurpunt) samen met het aantal bewoonde en onbewoonde nestkasten en het aantal waarnemingen in 2008 en 2009 (bron: Vogelringwerkgroep Tongeren). Deze gegevens lijken er op te wijzen dat de Steenuil stand houdt in Tongeren.

Foto: Benny Odeur

kasten, succesvol genoemd worden. In een duurzame langetermijnvisie past het echter dat nog meer inspanningen geleverd worden om meer natuurlijke nestgelegenheden te creëren (holle bomen). Dit kan slechts door het areaal aan geschikte biotopen te versterken en uit te breiden. Niet onbelangrijk hierbij is het feit dat ook heel wat dier- en plantensoorten (al dan niet zeldzaam), typisch voor deze biotopen ook van deze toestand kunnen profiteren zoals Das, Eikelmuis, Grauwe vliegenvanger, Maretak, paddestoelen en zwammen.

Het verbeteren of uitbreiden van boomgaarden door aanplant en onderhoud is in deze optiek belangrijk en dient bestendigd te worden. Ook knotbomen (vnl. Wilg, Es en Eik) zullen in de toekomst d.m.v. de nodige praktische maatregelen (aanplant en onderhoud) de nodige aandacht krijgen.

Een verdere opvolging van de steenuilpopulatie in Tongeren is alleszins nodig om de effecten van deze maatregelen correct te kunnen inschatten.

We kunnen afsluitend stellen dat het doel nog (lang) niet bereikt is, maar dat we toch al ze-

ker een goede start hebben genomen.

Dankwoord

Een woordje van dank is hier op zijn plaats voor al wie mee hielp om te komen waar we nu reeds staan. Dit zijn: stad Tongeren, Leefmilieu Tongeren, MINA raad, Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren, provincie Limburg, Tongerse Kunstacademie, Natuurpunt werkgroep de Kevie, Natuurpunt Zuid-Oost Limburg, VIIO Nijverheid, Tongerse bakkersbond, eigenaars van de terreinen waar de steenuilennestkasten geplaatst werden, de Vogelringwerkgroep. En natuurlijk ook diegenen die niet in bovenstaand lijstje staan, maar (vaak achter de schermen) ook in woord en daad het voortbestaan van de Steenuil helpen verzekeren.

Referenties

- STEVENS, J. & J. GABRIËLS, 2005. Broedvogels in Limburg: drie verspreidingsatlassen later. LIKONA Jaarboek Nr. 14: 56-67.
- VAN NIEUWENHUYSE, D., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 – 2002: 256 – 257. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.

Summary

The city of Tongeren adopted the little owl (*Athene noctua*) and very soon attracted, together with the NGO leefmilieu Tongeren, attention with her original communication campaign. Several new target groups were engaged in making it clear to local residents the little owl is part of the community. An art competition for schoolchildren but also adult pupils of the local art academy was designed and participants showed their work at an exposition. During public events – such as the day of the Park – little owls were released by the 'Natuurhulpcentrum Opglabbeek'. Recently chocolates in the shape of the little owl together with information on the little owl were commercialized. A local technical school made nest boxes, which were mounted in different parts of Tongeren. These boxes are yearly controlled by the 'owl taksforce'. People can get financial support, to take measures on their terrain in favor of the little owl (i.e. adapt orchards).